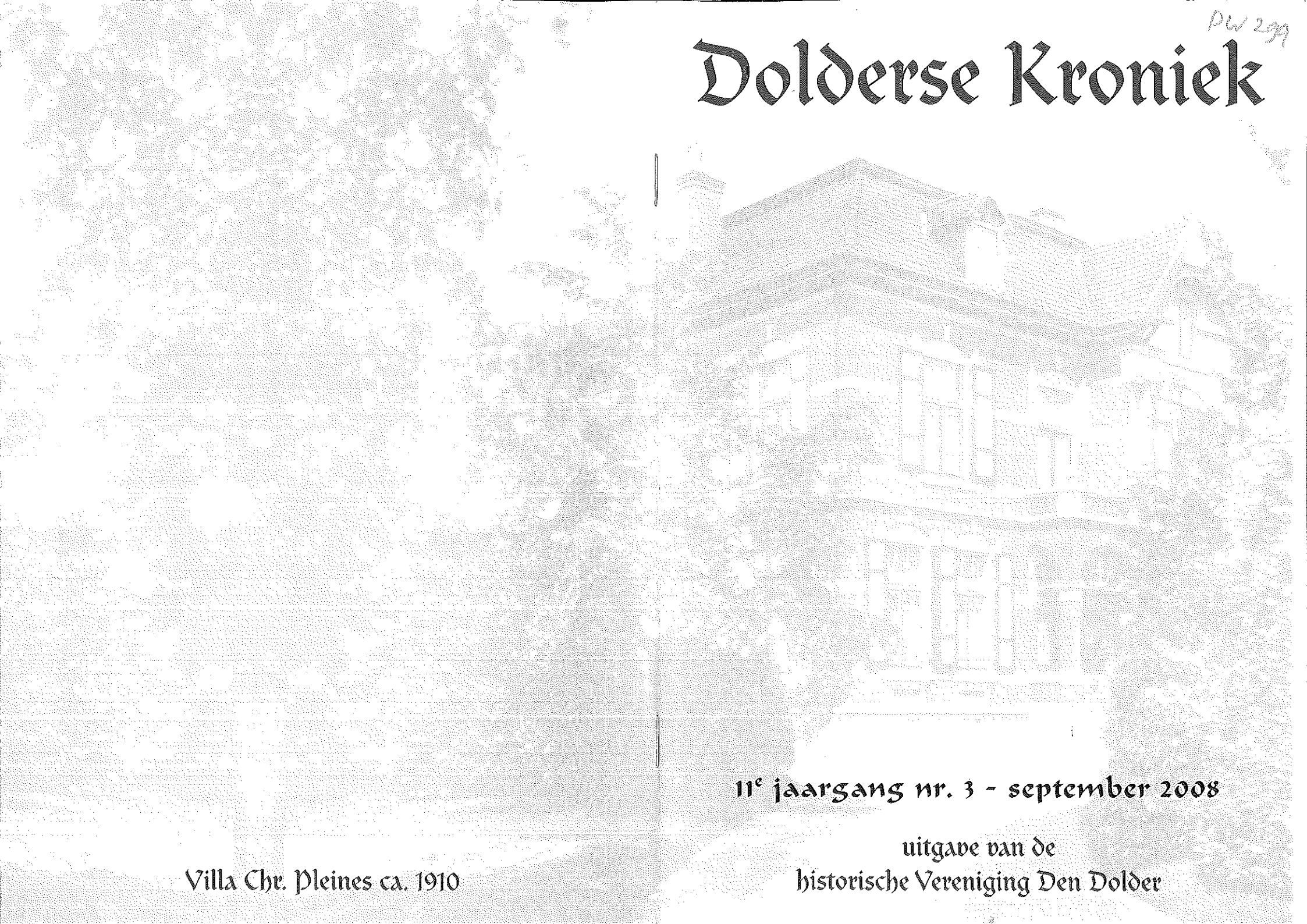

PW 299

Dolderse Kroniek

Villa Chr. Pleines ca. 1910

11^e jaargang nr. 3 - september 2008

uitgave van de
historische Vereniging Den Dolder

Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

11e jaargang nr. 3, september 2008

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

Bestuur

Voorzitter: Wim Moens, Bremlaan 13
3735 KH Bosch en Duin
tel. 030-2287756
wmoens@hetnet.nl

Secretaris: Vacature

Penningmeester: Leo Kok, Eekhoornlaan 43,
3734 GW Den Dolder
tel. 030-2285890

Redactie en Layout: Frits Stuurman
Hezer Enghweg 122
3734 GV Den Dolder
tel. 030-2280163
fritsstuurman@casema.nl

Druk: Drukkerij Neo Print Grafische Producties
Beukenlaan 86b, 3762 AK Soest
tel. 035-6013255
dtp@neoprint.nl

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.
De contributie bedraagt 13.60 Euro per jaar.

Betaling is mogelijk: Contant bij de penningmeester,
of op postrekening 7739816 t.n.v. **Historische Vereniging Den Dolder**.

De homepage op internet van de vereniging is:
<http://www.geocities.com/albvs/dendolder>

ISSN: 1389-0026

Redactioneel

In 1965 vierde Remia zijn 40 jarig bestaan. De herinnering daaraan wordt altijd nog levendig gehouden door een bijzondere wereldkaart in de hall van het hoofdkantoor. Tom Lammers, indertijd marketing manager van Remia was zo vriendelijk daarover een artikel te schrijven.

Verder vertelt Albert van Silfhout ons over Willen Arntsz. Wat iemand die in de 15e eeuw is geboren te maken kan hebben met Den Dolder.

Mieke van der Ploeg vertelt ons in het derde artikel over de familie Windhouwer.

Helaas, helaas, dit keer geen bijdrage van Harm Sok onze trouwe en meest productieve schrijver. Hij heeft weliswaar heel wat op de plank liggen dat bijna is voltooid, maar voor elk van de artikelen is nog tijd nodig om ze verantwoord te kunnen publiceren. We hopen dus in het januari-nummer weer iets van zijn hand wereldkundig te kunnen maken.

De redacteur betuigt ook excuses aan Harm Sok voor het wegvallen van enkele alinea's uit het tweede deel van het artikel over de Elektriciteitsvoorziening in Den Dolder. Zie hier beneden.

Frits Stuurman

Rectificaties

Op pagina 3 van het mei-nummer is geschreven: In 1913 is er pas sprake van een dorp dat dan officieel Den Dolder gaat heten. Dat jaartal moet 1912 zijn.

Op pagina 10 van het tweede deel over de Elektriciteitsvoorziening in Den Dolder is helaas een stuk tekst weggevallen. Het moet daar luiden:

Hij was gehuwd met Elisabeth Anna Noordanus, geboren op 18 februari 1888 in Putten. Het echtpaar ging in het huis naast de centrale wonen. Als elektricien werd aangesteld de heer Barend Noordanus, geboren op 27 december 1898 te Putten. Hij was een broer van mevrouw Bakker.

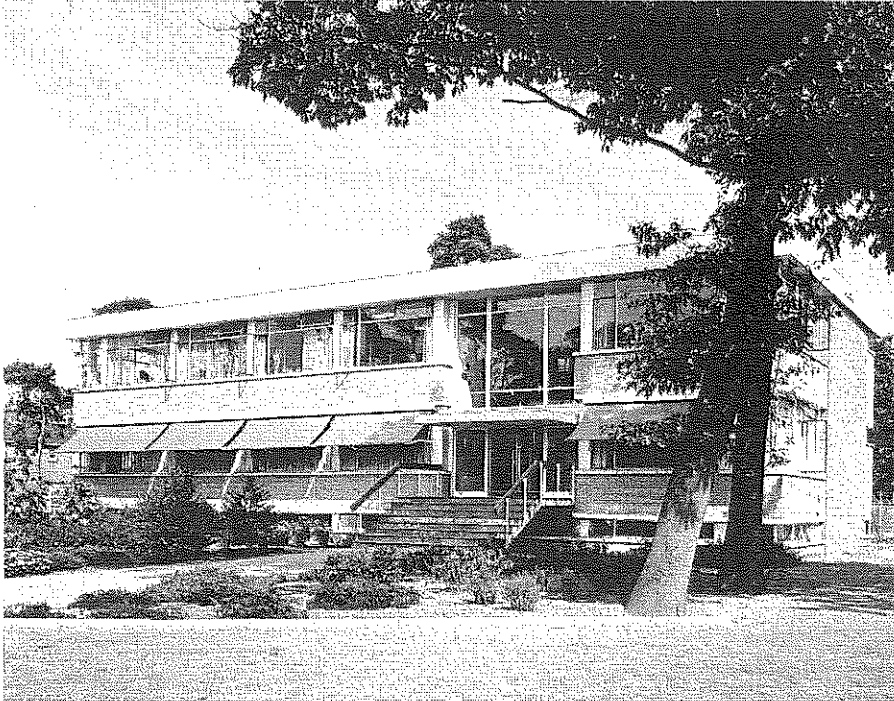
Het adres van de centrale was Dolderscheweg 13 a en van het woonhuis 13 b. Bij de vernummering van de wegen in Den Dolder in 1920 kreeg de centrale en het huis de nummers 95 en 95a. In 1926 werd het adres Paduaweg 11 en voor de familie Bakker Paduaweg 13.

De laatste jaren was het doorgedrongen dat wissel/draaistroom vele voordelen had boven gelijkstroom. In de tijd van kentering tussen deze stroomsoorten werd in Zeist een draaistroomcentrale aangelegd met een hoogspanningsnet van 3000 volt en een gebruikersspanning van 120 en 210 volt.

Remia's unieke tegelwand

Door Tom Lammers*

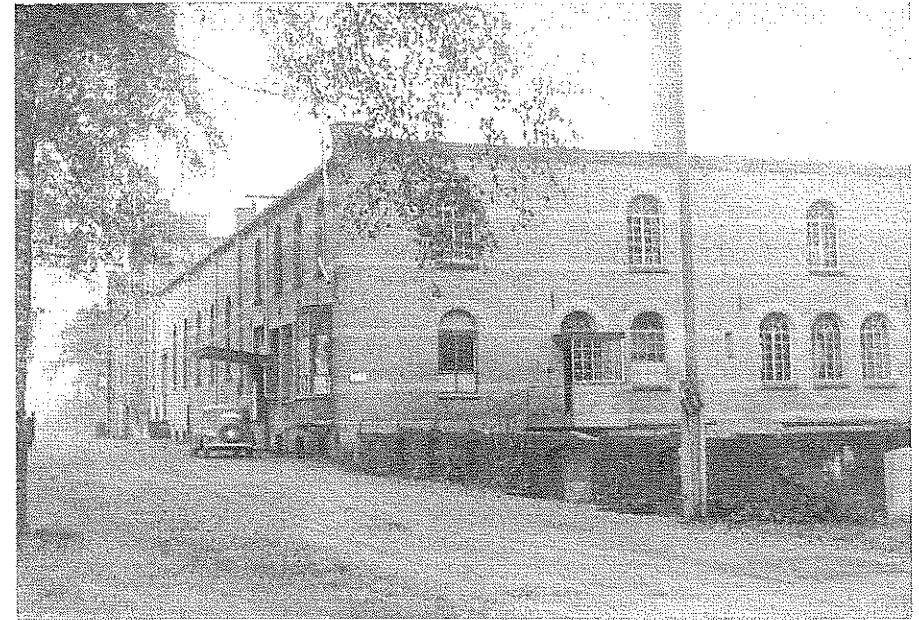
In 1965 vierde Remia Margarinefabriek in Den Dolder haar 40 jarig bestaan. Mede naar aanleiding daarvan was besloten een nieuw kantoorgebouw te realiseren dat op de bewuste dag feestelijk in gebruik zou worden genomen.

Het nieuwe hoofdgebouw in 1965

Het nieuwe gebouw maakt een imposante indruk, vooral vergeleken met het kantoor waar men tot die tijd werkte en dat oorspronkelijk stamde uit 1914. Via een hardstenen trap en dubbele deuren komt men in het nieuwe kantoor in de voorhal, en daarna in de grote trappenhall. De trap bestaat uit twee delen: een opgaand gedeelte rechts, dan een horizontaal stuk en dan het tweede deel naar de eerste verdieping. De trap rechts heeft een grote vlakke muur die reikt van de vloer tot het plafond. Het leek een goed idee om "daar iets mee te doen". Remia had toen al veel contac-

* De heer Lammers was ten tijde van het jubileum marketing manager bij Remia.

Kantoor van Remia tot 1965 in een gebouw van 1914. De ingang was beneden (deur met boog en vestibule met kleine vierkante raampjes) Rechts daarvan het raam van de ruimte waar de telefoniste zat, links de kamers van de directie.

ten met importeurs in vele landen en we vonden het leuk om ook die relaties in de feestvreugde te laten delen. We hebben toen, naar mijn idee, aan Remia-agenten in de verschillende landen gevraagd:

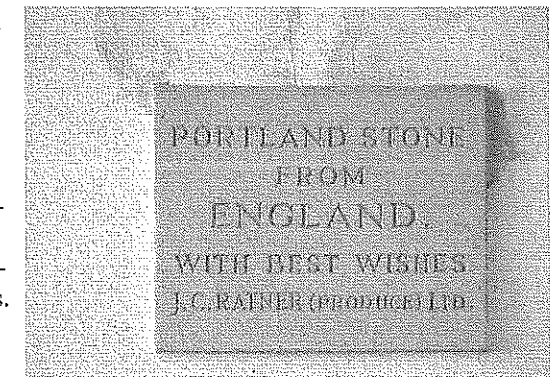
"Wilt u ons een stukje van uw land zenden waarop u leeft en waardoor uw land bekend is. Liefst in de vorm van een tegel van ca. 25 x 22 cm". Allen hebben meegedaan en stuurden -

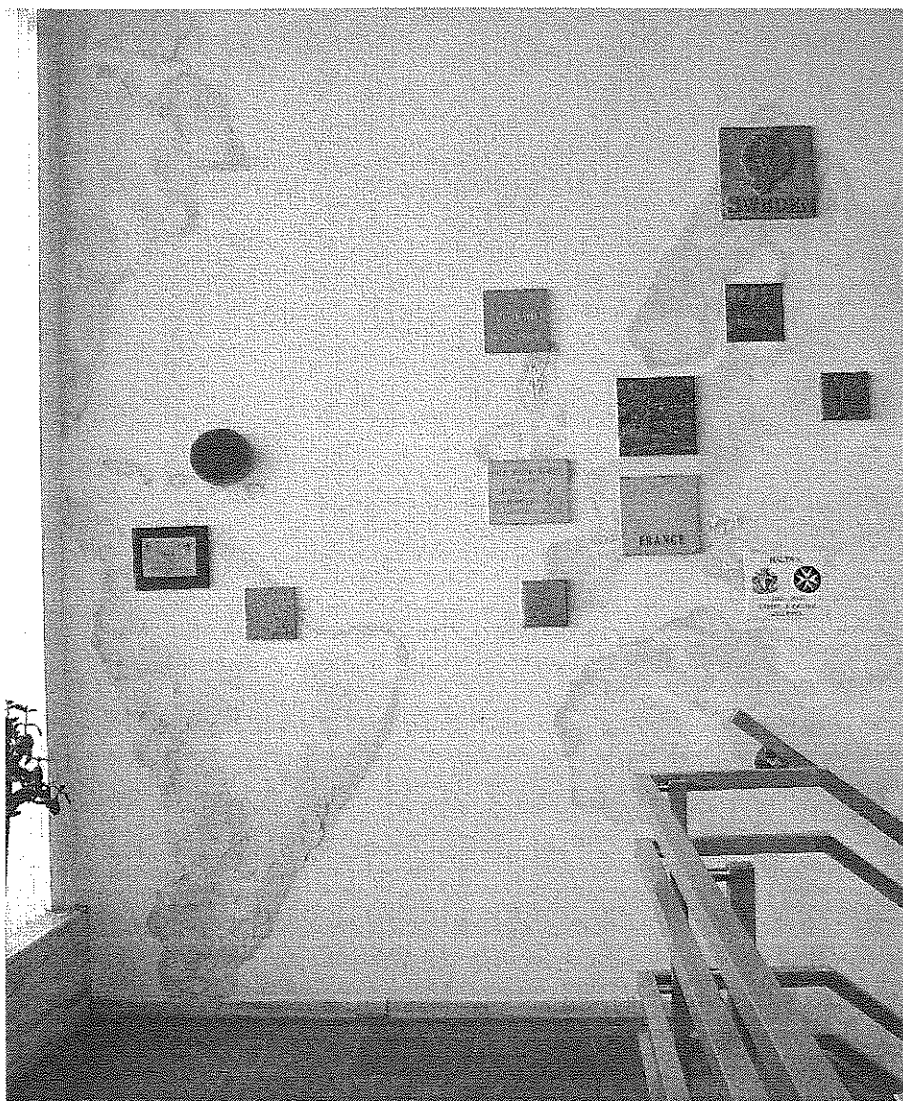
volgens onze opgave- een tegel met de tekst van het land van herkomst en een felicitatie.

Op de grote wand werd een gestileerde wereldkaart in reliëf aangebracht naar ontwerp van de heer Jolink, toen hoofd technische dienst van Remia.

Hier volgen een paar bijzonderheden over de ontvangen tegels.

Engeland: De tegel is van "portland zandsteen", bij ons

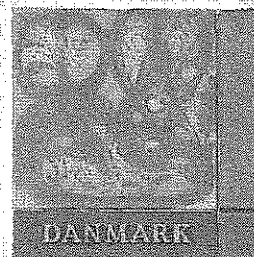

De kaart in het trappenhuis gezien vanaf de onderzijde van de tweede trap: links Amerika met de tegels uit Venezuela, Suriname en de Nederlandse Antillen,

bekend door het Portland cement.

Schotland: Een prachtig stuk rood graniet.

Frankrijk: Een tegel uit zandsteen, het zelfde steen waar ook de kathedraal van Chartres van is gebouwd.

België: Een tegel uit een stuk "Belgisch hardsteen" uit de Ardennen.

Denemarken: Onze relatie vond blijkbaar dat Denemarken en Holland even "plat" zijn en gaf een kunstenaar opdracht een tegel-ontwerp te maken, dat in diverse kleuren in glazuur werd uitgevoerd. Een echt kunstwerkje.

Gibraltar: Dat land is niet alleen bekend door haar ligging aan de doorvaart van de Atlanti-

sche Oceaan naar de Middellandse Zee, maar vooral ook door de beroemde rots. Onze vriend daar is het gelukt om de rots een stukje kleiner te maken en dus pronkt er nu een origineel stukje Gibraltar-rots in de muur van het kantoorgebouw.

Malta: Alhoewel wij hadden aangeboden om alle kosten van de productie en de verzending voor onze rekening te nemen,

viel de rekening van "zuinig" als we wa-"Zammit & Cachia" marmer met in bladen worden uitgevoerd iets van We kregen bericht goedkoper is dan Ik voeg er meteen

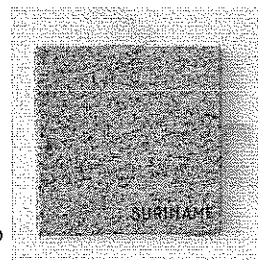
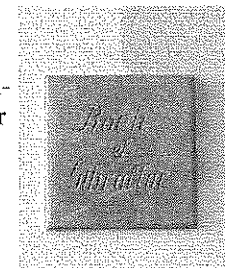
Malta wat hoog uit en ren, deelden wij de heren mee, dat de tegel niet per se in goud ingelegde tekst behoefde voerd, maar dat we met bijhout ook heel tevreden waren. terug, "dat marmer op Malta hout".

aan toe: alle tegels, ook die van Malta, werden gratis- met de beste wensen- geschonken.

Suriname: Met "Handelmaatschappij de Vries" in Paramaribo deden wij zaken via hun kantoor in Amsterdam de "West Indische Export Maatschappij" de heer Meijer. Ook aan Suriname hadden wij ons verzoek gedaan en op zekere dag kregen we de heer Meijer aan de telefoon met de verbouwerde opmerking: "Mijnheer Lammers wat heb je me nou aangedaan?". We waren ons uiteraard van geen kwaad

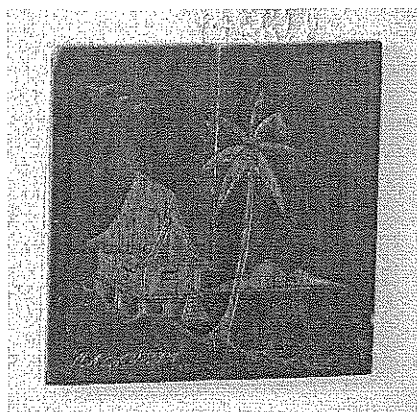
bewust, maar het bleek dat de heer de Vries bij het vertrek van de heer Meijer aan hem een brok graniet van ca. 25 kilo had meegegeven. Als handbagage door hem meegenomen in het vliegtuig naar Amsterdam. In Paramaribo kon niemand gevonden worden om uit het relatief kleine stuk graniet een tegel te laten snijden.

Een deel van Azië met de tegels van Thailand en Malaysia

helft van dat blok graniet ligt nu ergens in de tuin.

Malaysia

“La Torre del oro”. De gouden toren is in het beeldmerk te herkennen. De relatie was heel hecht en voor beide partijen lucratief. Mede daardoor misschien werd de “tegel” uit Caracas wel kostbaar: op een ebbenhouten ondergrond is een mooie metalen plaat van ca. 18 x 12 cm en ca. 1 mm dik gemonteerd. Of die van puur goud is? Sommigen

Vanzelfsprekend was de heer Meijer bereid om met ons een steenhouwer te zoeken en te vinden die kans zag toch een prachtige, gepolijste tegel uit het brok graniet te fabriceren. De andere

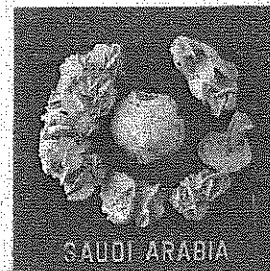
Malaysia: Onze agent daar schreef dat er weinig steen te vinden was dat voor een tegel geschikt zou zijn. Zij zonden een tegel van teak hout met in reliëf een mooie voorstelling van het landschap.

Venezuela: Remia deed al lange tijd zaken met een fabrikant, de firma “Ormaechea Hnos.C.A.” in Caracas, die sauzen e.d. maakten in licentie met Remia. De daar voor benodigde geraffineerde oliën werden vanuit Den Dolder geleverd. Het merk was

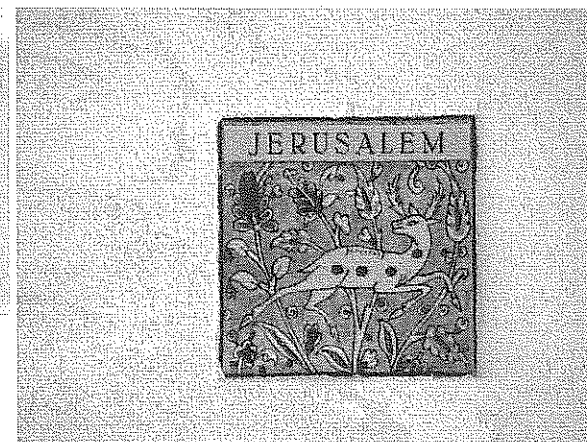

dachten dat, maar aan de kleur te oordelen is dat niet zo. Tevens is er in mooie letters een tekst in gegraveerd.

Zo zouden er meer aardige verhalen te vertellen zijn over deze unieke tegelwand, maar hier laat ik het maar bij.

Saudi Arabie gebruikte woestijnrozen

Willem Arntsz, een korte geschiedenis (deel 1)

Door Albert van Silfhout

Naar aanleiding van de wandelingen over het voormalige terrein van de WA-hoeve als gids en de radio-uitzendingen van Slotstad, is mij gevraagd om de geschiedenis van de stichter van het WA-huis en de WA-hoeve, en de geschiedenis van de hoeve eens aan papier toe te vertrouwen. Vanuit de aantekeningen die voor de wandelingen worden gebruikt en nog wat onderzoek in het Utrechts archief is het volgende tot stand gekomen. Tussen de oudere bronnen die gebruikt zijn en het nieuwer verworven materiaal zitten kleine verschillen, zoals dat gaat in de geschiedschrijving, ook nu zal het niet geheel volledig zijn, bij voorbaat excuus hiervoor.

Willem Arntsz

De eerste moeilijkheid doet zich al voor bij de beschrijving van de stichter van huis en hoeve, Willem Arntsz zoon van Arent Willemzoon (hij is dus naar grootvader vernoemd) jaar van geboorte onbekend, overlijdensdatum onbekend. Doordat de familie gefortuneerd was en meerdere landgoederen rondom Utrecht bezat en een belangrijke positie bekleedde in het stadsbestuur, zijn er uit dat soort verslagen en rapportages wel feiten te halen. Zo blijkt Willem Arntsz van 1403 tot 1423 "Raadsman Ouderman" te zijn geweest, ondanks het feit dat hij in 1419 iets heeft uitgehaald ("*onstantelijke saken*"), wat hem op een schrobbering kwam te staan, werd hij in 1440 "Overste Ouderman" en in 1448 "Cameraar", dat is schepen van financiën.

Problemen van de tijd

Het was een roerige tijd, aan het einde van de middeleeuwen en er werden veel adellijke vetes uitgevochten over de hoofden van het gewone volk. De Hoekse en Kabeljauwse twisten hadden ook een Utrechtse equivalent: de Brederodes/Lichtenbergers tegen de Gaasbekers/Lokhorsten. En voor de Friezen onder de lezers: niet alleen in Utrecht waren er twisten, ook bijvoorbeeld in Friesland tussen de Schieringers en de Vetkopers.

De moeilijkheden die in 1423 begonnen waren met de dood van Bisschop Frederik van Blankenheim staan bekend als het Utrechtse Schisma. De adel en de grote steden wensten als opvolger Rudolf van Diepholt, proost van Osnabrück.

De paus, Martinus V, na het concilie van Constanz weer de enige, wenste Rabanus van Spier, die evenwel domproost Zweder van Kuilenburg aanbeval. Zweder werd door de paus benoemd en deed in 1425 zijn intocht in de stad.

Rudolf slaagde erin de stad bij verassing in te nemen en werd door een deel van de geestelijkheid als bisschop erkend.

De opvolger van paus Martinus V, paus Eugenius IV erkende Rudolf ook, maar

De Stichting in 1788, gebouw aan de Lange Nieuwstraat met de daar naast gelegen "Dolhuiskamers". Tekening van J. Bulthuis (in 1961 aanwezig in de verzameling van HM Koningin Emma te Soestdijk)

een aantal kanunniken kozen echter voor Walraven van Meurs. De invloed van de paus in het Sticht begon te tanen en Rudolf kreeg moeilijkheden in de stad (omstreeks 1447).

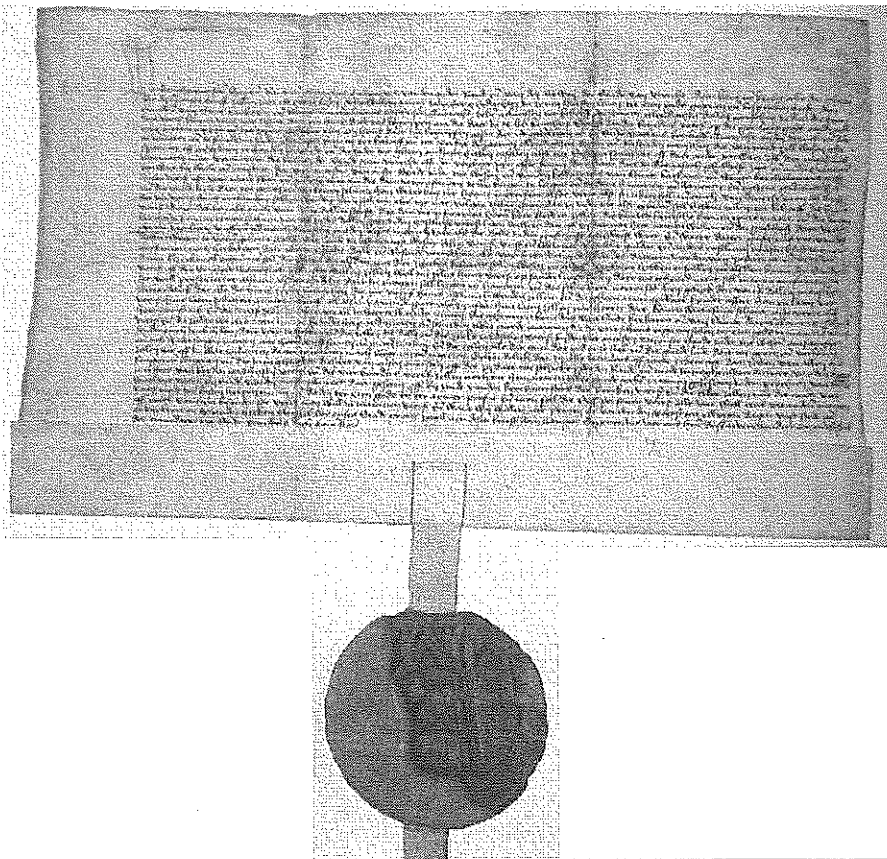
Walravens kansen stegen en met hulp van zijn aanhang (onder wie Willem Arntsz, zijn broer Jan Arntsz en Willems zoon) volgde een gewapende aanval op zijn rivaal.

Bij een bloedig gevecht binnen Utrecht op de Ganzenmarkt en in de Schoutensteeg in 1449 werd Walraven door Rudolf verslagen. Het avontuur met Walraven bracht voor Willem Arntsz, evenals voor zijn medestrijders, verbanning uit het Sticht.

Tijdens die verbanning trok Willem Arntsz als bedevaartganger naar het Heilige Land. De inmiddels nieuw benoemde Domproost, die na de dood van Rudolf in 1455 aan de macht kwam, Gijsbrecht van Brederode, verleende de bannelingen gratie zodat ze vrij waren weer terug te keren naar Utrecht.

Geesteszieken

Verblijvend in het Heilige land zag Willem Arntsz hoe de Arabische wereld de

Fundatiebrief van de Willem Arntsz Stichting 1461 (Het Utrechts Archief)

dollen van geest met liefde, zorg en eerbied omringden. Sommige geesteszieken waren gehuisvest in de bijgebouwen van moskeeën en werden als heiligen vereerd.

Of dit bij hem de idee heeft doen postvatten bij terugkeer in eigen land een dolhuis op te richten en voor geesteszieken te zorgen is niet met feiten te bewijzen. Een andere theorie is, dat een van zijn kinderen geestesziek was en hij mede daardoor tot oprichting van een dolhuis is gekomen. De moderne visie van Willem Arntsz op de behandeling van geesteszieken was opmerkelijk, de gebruikelijke "therapie" die men toendertijd toepaste was de "uitdrijving van de duivel" en de doodstraf.

De eerste dolhuizen

Naar de heersende religieuze overtuiging was het voor welgestelden een zwaar-

wegende christelijke plicht om goede werken te verrichten.

Willem Arntsz was zeker niet de enige in die tijd die zich ging beraden om een initiatief te nemen tot het stichten van een dolhuis. Het eerste Nederlandse dolhuis was in 1442 het gasthuis van Reinier van Arkel in 's Hertogenbosch. Ook in Zutphen werd er kort daarna een dolhuis opgericht. Het eerste dolhuis in Europa is waarschijnlijk geweest het in de 14e eeuw gestichte Heilige Geest Hôspitaal in Upsala, Zweden.

Willem begon, na zijn terugkeer in Utrecht, onderhandelingen aan te knopen met de broeders van het St Barbara-Gasthuis en het St Bartholomeus-Gasthuis, met als onderwerp het stichten van een Gasthuis voor de dulle lieden. Kort na deze besprekingen overleed Willem Arntsz. De broeders van genoemde gasthuizen namen na zijn overlijden de taak op zich om met Willem's erfenis een dolhuis te vestigen en het bestuur ervan te vormen.

Een dolhuis in Utrecht

In 1457 en 1458 was een Herman de Veer al bezig een huis te stichten aan de St Nicolaas-Engh, "tot behoef dat alendige gasthuis, gelegen bij Sunter Nyclaes Kerckhoff".

Het resultaat was dat hij inderdaad een huis voor dit doel kocht, maar het was maar drie-vierde van het huis. Zeer waarschijnlijk is het ontbrekende deel met geld van Willem Arntsz aangekocht. Het aangekochte huis is later afgebroken, waarna op dezelfde plek een ander gasthuis is gebouwd. Een bericht uit 1460 wet-tigt dit vermoeden.

Zegel van de Fundatiebrief

"Op Alre Apostelendach 1460 (15 juli) beliefdén de raden out ende nye, dat gasthuys voor die dulle lieden te tymmeren by Sunter Claes Kerckhoff, daer 't begonnen is, met tymmeringe sell gescien by den oversten out ende nye, ende den genen vten rade out ende nye, die in Sunter Claes Kerspell woenende syn"

Het stadsbestuur ging zelfs, na enige tijd, officieel belangstelling tonen voor het dolhuis. In het

Portret van Johannes Wier.
De zinspreuk luidt: "Overwin U zelf"

Heksenvervolging

Mede door de "Heksenbul" van Innocentus VIII in 1484 en de "Heksenhamer" van de kettermeester Henricus Institoris in 1486, werden krankzinnigen in de Middeleeuwen door de kerk beschouwd als "bezeten door de duivel" en "behekst", en werd geprobeerd door martelen de duivel uit te bannen in vele gevallen werd er zo gemarteld dat de dood erop volgde. In de loop van de zeventiende eeuw nam de heksenvervolging af, maar de laatste gedocumenteerde heksenwaterproef was nog in 1823, in Delden.

Erasmus heeft zich in zijn "Lof der Zotheid" al tegen deze heksenwaan gekeerd, maar midden in de hoogtijdagen van de heksenvervolgingen was er ook een arts die hiertegen krachtig stelling nam, Doctor Johannes Wier (1515-1588). Aan zijn invloed is het te danken dat geesteszieken niet naar de brandstapel gingen, maar naar een geneesheer. Hoewel "echte" geneesheren (dus academisch geschoolde artsen) waren zeldzaam, omdat er in de Noordelijke Nederlanden geen universiteit bestond. De medici die aan het dolhuis verbonden waren voerden een meestertitel. Ze waren niet alleen chirurgijn maar ook barbier. Vermoedelijk was de eerste medicus die aan het Willem Arntsz-huis verbonden was tot 1478, de stadschirurgijn Mr. Claes. De werkzaamheden beperkten zich tot het "meysteren" en het toedienen van "cruden ende medicamenten".

bijzonder ging het zich, in overleg met de broeders van St Barbara en St Bartholomeus, voortaan bemoeien met de inrichting en het beheer.

Op 24 januari 1461 werd de officiële bemoeienis van het stadsbestuur met de Willem Arntsz-Stichting bekrachtigd met een fundatiebrief uitgevaardigd door "Borghemeysteren, Scepenen, den oude Raide ende van de Nyen der Stadt Utrecht"

Het gasthuis bestond uit zes "dohuis kameren" en een hoofdhuis met een aparte ruimte met slaapbanken voor patiënten die niet hoefden te worden vastgeketend aan hun krib.

Voor opname moest de patiënt aan strikte voorwaarden voldoen: volslagen dolheid, armlastig en bovendien ingezetene van Utrecht of al tenminste drie jaar in de stad wonen.

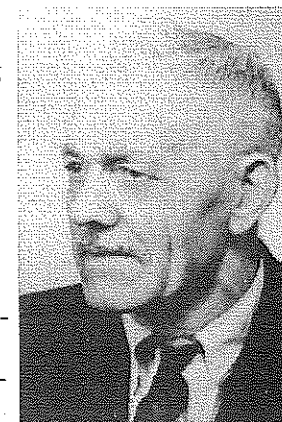
Petrus Windhouwer en Petronella Windhouwer-Jekel

Door Mieke van der Ploeg

Dit echtpaar behoort tot de vroegste bewoners van Den Dolder. Het verhaal gaat over hen, maar deels natuurlijk ook over hun nazaten. Hun leven hier speelde zich grotendeels af op de Pleineslaan, maar is ook verknoot met Zeepfabriek "De Duif" en de rechtsopvolgers daarvan.

Hij: Petrus Windhouwer (12 maart 1882/30 juni 1958) werkte nl. al vanaf zijn 12^e (!!) bij Pleines en vierde in 1944 zijn 50-jarige dienstjubileum. En daarna is hij nog jarenlang wekelijks de huren blijven innen van de huizen die de fabriek in eigendom had. Zij: Petronella Windhouwer-Jekel (8 augustus 1886/16 juli 1964). Van hun acht kinderen is de jongste dochter nog in leven: mevr. Truus Tamboer-Windhouwer. Zij is nu 88 jaar en woont zelfstandig op een kraakheldere flat in Soest.

Voor dit verhaal heb ik vooral geput uit haar herinneringen, en daarnaast uit wat vier kleindochters me vertelden (Yvonne Windhouwer, Len Sok-Stolle, Anita Demmer-Windhouwer en Annelies Windhouwer). In de archieven van Zeist en Amersfoort zijn alle data gecheckt, ook heb ik het gedenkboek gebruikt dat Pleines in 1914 schreef bij zijn 25-jarig jubileum als fabrikant.

Petrus Windhouwer

Allebei werden geboren in Amersfoort, in grote gezinnen. Petrus' ouders waren Lindert Windhouwer (arbeider) en Albertje van Kool, hij was de tweede van hun negen kinderen.

De ouders van Petronella waren Albertus Jekel (arbeider) en Cunira Kraaikamp; zij was de jongste van hun zes kinderen. Na school heeft ze als strijkster gewerkt. Petrus en Petronella trouwden op 30 november 1904 in Amersfoort, 22 en 18 jaar oud.

Hoe en waar ze elkaar ontmoet hebben is niet meer na te gaan. Waarschijnlijk hebben ze de eerste drie jaar van hun huwelijk bij één van de ouderparen ingewoond, zoals in die jaren vaak voorkwam. Toen kwamen ze in 1907 naar Den Dolder.

Pleines en de zeepfabriek

Petrus kwam dus in 1894 op zijn 12e, meteen na de lagere school, in dienst bij Christoph Pleines in Amersfoort. Die was in 1889 in een pandje net binnen de Koppelpoort eigenhandig begonnen zeepoeder te fabriceren, in te pakken en huis-aan-huis te verkopen. In 1892 nam Pleines voor eerst een "jongetje" aan om

hem "naar krachten en jaren" te helpen. Petrus was ook zo'n jongetje. Toen hij in dienst kwam was het bedrijfje al wat groter en naar een bedrijfsruimte buiten de Bloemendaalse Poort verplaatst. Daar waren zo'n 7 personen in dienst, en als jochie zal Petrus' werk de eerste tijd hebben bestaan uit het maken en vullen van poederhulzen. Volwassen mannen deden de eigenlijke fabricage, en na verloop van tijd is Petrus dat natuurlijk ook gaan doen. Op 2 januari 1896 opende Pleines een forse nieuwe fabriek aan de Korte Bergstraat in Amersfoort; dat is in de buurt van het huidige station. Petrus moest nog 14 worden bij deze bedrijfsverhuizing! U weet dat in januari 1902 die fabriek volledig uitbrandde. In allerijl werd een noodfabriek gebouwd bij het voormalige "Sasje", waar welgeteld 11 dagen later het werk werd hervat! In april 1902 begon de bouw van de nieuwe fabriek hier in Den Dolder, en al op 26 oktober werd die in bedrijf genomen op de plek van de huidige Remia. Petrus was toen 20, woonde nog bij zijn ouders aan de Leusderweg, en kwam dagelijks LOPEND (!) naar hier om in de fabriek te werken. En liep na het werk weer helemaal terug. Dochter Truus en kleindochter Len vertellen dat allebei, dus het moet wel kloppen. Geen van tweeën heeft Petrus of Petronella ooit zien fietsen, ze deden hun hele leven alles lopend....

Ook in de eerste jaren van zijn huwelijk liep hij dus dagelijks helemaal van Amersfoort op en neer naar Den Dolder voor het werk.

Naar Den Dolder

Op 1 augustus 1907 konden Petrus en Petronella met hun eerste twee kinderen in Den Dolder komen inwonen bij Petronella's broer Gerrit Jekel op Dolderseweg 71; hij werkte ook op de zeepfabriek.

Later (na hoeveel tijd dat was weten we niet) verhuisden ze naar Pleineslaan 49, waar ze voor het eerst helemaal op zichzelf woonden. Hier groeide het gezin uit tot uiteindelijk 8 kinderen.

Van ongeveer 1931 tot 1935 woonden Petrus en Petronella met de kinderen die nog niet op zichzelf waren gaan wonen, op de Dolderseweg in het huis links van de poort van het fabrieksterrein (waar nu de toegang tot de Remia is). Dat kwam zo:

In 1918 verkocht Pleines de Zeepfabriek en al zijn overige Dolderse bezittingen aan de Goudse kaarsenfabriek, maar de productie van zeep werd hier gewoon voortgezet. Petrus was toen 36 jaar oud, en bleef in de fabriek werken.

In 1931 werd de fabricage ("van Sunlightzeep", zegt Truus) naar Vlaardingenvan verplaatst. Veel medewerkers verhuisden mee, ook Petronella's broer Gerrit Jekel. Maar de gebouwen en grondstukken bleven wel eigendom van Unilever (die had de Kaarsenfabriek overgenomen), net als de bijbehorende arbeidershuizen, de boerderij en de begraafplaats. En vanaf dat moment werd Petrus beheerder van al die zaken, en het huis naast de poort was de dienstwoning voor de opzichter. Hij kreeg dus ook de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de begraafplaats. Pierre Rhoen ontdekte bijv. dat hij in 1935 een afrastering rond de begraafplaats had aangebracht.

In 1935 kocht papierfabriek Strabo het hele fabrieksterrein, en Petrus was niet bij hen in dienst. Zoon Leendert trok toen in de dienstwoning, want hij werd magazijnmeester bij de Strabo.

Petrus en Petronella verhuisden toen voor het laatst, naar Pleineslaan 13.

Huizen aan de Pleineslaan

Beide huizen op de Pleineslaan waar ze gewoond hebben zijn door Pleines in 1902, tegelijk met de fabriek, gebouwd voor de eerste arbeiders die meekwamen vanuit Amersfoort. Het waren kleine twee-onder-één-kap-huisjes met heel diepe achtertuinen, aan de zuidkant van het toen nog onverharde zandpad. En ze staan er allebei nog, zij het natuurlijk flink verspijkerd. Nr. 49 is net voorbij het pleintje na de flauwe bocht. In de loop der jaren zijn alle buitenmuren hiervan vernieuwd en is er naar achteren toe flink uitgebouwd, zodat niet meteen zichtbaar is dat het er al ruim 100 jaar staat. De familie Uppelschoten bewoont het nu als eigenaar. Pleineslaan 13 staat op de hoek van de huidige Boswijklaan, die in 1952 is aangelegd; toen de Windhousers er gingen wonen was dat een naamloos pad naar de boerderij Transvaal.

Ook dit blokje is stevig gerenoveerd. In de andere helft op nr. 15 woonde destijds het gezin van groenteboer Van Zoeren; over hen kunt u nog een verhaal tegemoet zien. Nu woont kleindochter Anita Demmer-Windhousers op nr. 15; haar andere grootouders waren het echtpaar Daalmeijer van Pleineslaan 48 over wie u al eerder een verhaal kon lezen!

Petrus en Petronella kregen 4 zonen en 4 dochters.

Bep (Albertha) op 25 april 1905. Zij werkte na school als dienstbode bij bakker Hiensch, waar Kees van Doorn als bakker/stoker werkte. Ze trouwden en vertrokken in 1930 naar Amsterdam waar Kees timmerman werd. Hun enige zoon Cornelis werd door de familie altijd Cocky genoemd. Hij woont nu in Zwanenburg.

Cor (Cunira Petronella) op 25 november 1906. In het gemeentearchief staat ze vermeld als dienstbode, maar ze werkte volgens Truus als kookster bij de fam. Van Driel van Wageningen* in Bilthoven. Ook maakte ze tot op gevorderde leeftijd kantoren schoon bij de Strabo. In 1932 trouwde ze met Joop (Jacobus) Heens uit De Bilt die bij Van Gendt & Loos werkte. Ze bleven kinderloos en woonden lange tijd op Pleineslaan 55. Joop overleed in 1978, en in 1993 werd Cor in een verpleeghuis in Utrecht opgenomen waar ze enige tijd later overleed.

Leendert (Lijndert) op 20 juni 1908. Hij werkte eerst als arbeider in de zeepfabriek, later als magazijnmeester bij Strabo. In 1938 trouwde hij met Els (Elisabeth) Westbroek uit Maartensdijk. Zij kregen twee dochters: Sonja (zij overleed in december 2005) en Yvonne. Leen overleed op 12-02-1979. Vanaf 1983 woonde Els tot haar dood in 1992 bij haar dochters in Bilthoven; Yvonne woont daar nog.

Appie (Albertje Petronella) op 26 september 1911. Zij was dienstbode bij diverse families (o.a. bij het latere gemeenteraadslid mevr. Inden, en bij mevr. Van Driel van Wageningen* in Bilthoven), schoonmaakster in Hotel-restaurant Heidepark in Bilthoven, en ook garderobedame in de naastliggende bioscoop Concordia. In 1941 trouwde Appie met Herbert Stolle. Hij werkte bij de Renova Carrossieriefabriek in Hilversum voor de inbouw van houten dashboards e.d. (eigenlijk was hij meubelmaker). In 1943 kregen ze hun enige dochter Len (Petronella Helene), nu bij u beter bekend als Len Sok. Herbert overleed in 1982, Appie op 23-01-1993.

Piet (Petrus) op 14 juni 1913. Hij werkte als besteller bij Van Gendt & Loos, en trouwde in 1936 met Chris (Christina) van Alphen. Vanaf 1937 woonde ze in De Bilt. Later verkochten ze bloemen: eerst vanuit huis, toen op de markt, en tot slot in een winkel aan de Hessenweg in Bilthoven. Ze kregen vier kinderen: zoon Chris (hij overleed vrij jong), dochter Nelly en zoons Gertje (hij woont in een gezinsvervangend tehuis) en Bert. Bert kreeg twee kinderen: Lisa en Peter. Alleen via deze achterkleinzoon Peter leeft de familienaam Windhouwer in de mannelijke lijn nog voort. Piet overleed in 1964, enkele weken na zijn moeder Petronella.

Arie (Arie Theodorus) op 2 augustus 1915. Hij werkte eerst als arbeider op de zeepfabriek, later werd hij elektromonteur. Hij trouwde in 1946 met Lena (Helena Ida) Daalmeijer, en ze kregen drie kinderen: Anita, Peter en nakomertje Cunera. Lena overleed in 1979, toen Cunera nog een kind was. Peter kwam met zijn verloofde in 1982 om bij een auto-ongeval. Arie overleed op 08-08-1980.

Jan op 8 mei 1918. Hij werkte eerst als PTT brievenbesteller en later als employé op het postkantoor aan de Dolderseweg. In 1948 huwde hij Aartje Hekman, en ze kregen twee dochters: Marion in 1954 en Annelies in 1957. Jan overleed op 24 januari 1958; eind 1957 kreeg hij op zijn werk een beroerte. Hij zou net promotie maken tot beheerder van het postkantoor in Woudenberg. In de oorlog moest Jan vanaf 1943 voor de Duitsers in Hamburg werken, en zijn zus Truus denkt dat die zware tijd heeft bijgedragen aan zijn vroege dood. Jan werd op Het Stille Hofje begraven, 5 maanden eerder dan Petrus. Truus weet nog dat haar vader die maanden elke dag naar het graf van Jan ging. Jan's dochter Annelies herinnert zich dat zij, Aartje en Marion regelmatig viooltjes brachten naar het graf van haar vader. Maar ook dat haar moeder er spijt van had, dat ze zich had laten overhalen Jan hier te begraven. Zij zelf is in 1992 op Den & Rust begraven en Marion is daar in 2006 ook bijgezet. Annelies woont nog steeds in haar geboortehuis aan de dr. V.d. Hoevenlaan.

Truus (Trijntje) op 25 november 1919. Zij ging na de lagere school naar de Naaischool in Maartensdijk, leerde patroontekenen bij een mevrouw op de Baarnscheweg, en deed veel naaiwerk. Thuis bij moeder voor "de jongens", maar ook bij het gezin Van Driel Van Wageningen* in Biltho-

ven. Truus trouwde in 1948 met Piet Tamboer. In 1955 werd hun enige dochter Petra geboren, die nu met haar man in Loosdrecht woont.

* Het werken bij mevr. Van Wageningen heeft een rol gespeeld bij diverse familieleden: Lena Daalmeijer werkte er "voor dag en nacht". Toen Lena met Arie Windhouwer trouwde kwam Aartje Hekman dat werk overnemen (zij kwam uit de Betuwe), en zo heeft zij Jan Windhouwer weer leren kennen! Annelies vertelde overigens dat haar moeder Aartje in de huishouding werkte bij De Jong Schouwenburg, een bemiddelde vrijgezel die ook op Het Stille Hofje is begraven; misschien heeft Aartje dus meerdere werkkringen gehad. Meneer Van Driel van Wageningen was een gegoede wijnhandelaar. Zijn vrouw was geboren als Maria Dorothee (Ietje) Blaisse, en zij was een studievriendin van prinses Juliana. Ze bleven bevriend, en speelden samen graag toneel. Misschien dat Truus haar daarom actrice noemt. In elk geval had deze vrouw "prachtige tafzijden jurken" die Truus als naaister onder handen had!

Petrus Windhouwer 50 jaar verbonden aan de zeepfabriek in 1944

Gezinsleven

Truus vertelt allerlei wetenswaardigheden over het gezinsleven van de Windhouwers.

Op Pleineslaan 41 hadden ze bijv. een grote waakhond, die in een hok in de tuin leefde. Petrus nam die hond 's avonds mee als hij het fabrieksterrein ging controleren, want dat hoorde toen ook al bij zijn werk. Maar er was ook een leuke huishond die Bobbie heette, en die 16 jaar oud is geworden. Piet had in de tuin broei-

bakken met glasplaten waar hij van alles in kweekte. (“Hij is later ook in de bloemenhandel gegaan.”) Achter de diepe achtertuin was een veld waar de jongens uit de buurt vaak voetballen. Daar was toen immers nog geen bebouwing. Op een keer toen één van de jongens Bobbie floot om te komen, stormde het dier dwars

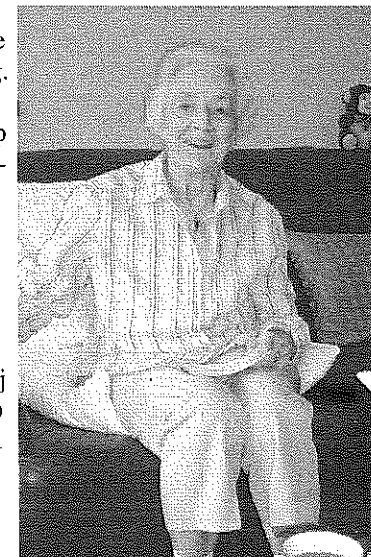
Petrus en Petronelle 50 jaar getrouwd in 1954

door die broeibakken heen, waarbij natuurlijk een glasruit brak. Hij had een hele diepe snee in zijn poot. Die heeft Truus toen met repen van een oud laken verbonden “want je had nog geen dierenarts natuurlijk”. Ze had erg met het dier te doen, hij is altijd blijven hinken! Piet had ook nog een tamme ekster in een kooi, die heette Gerrit. Arie hield hele mooie goudbruine sierkippen met van die bosjes veren aan hun poten, ze ziet ze nog zo voor zich. En ja, ze hadden er ook lekkere eitjes van. Leendert hield sierduiven in de tuin, dus het was een gezellige drukte. Vader Petrus kweekte in elke tuin bij elk huis waar ze woonden snijbloemen en groentes. En moeder maakte natuurlijk alle oogst in.

Op Dolderseweg 103 hebben ze dus niet zo lang gewoond. Dat huis was groter en bewerkelijker dan het huis aan de Pleineslaan, en daarom bleef Truus thuis om moeder te helpen. Ook daar was een hele diepe achtertuin, en dáár weer achter stond de Duiventoren op het fabrieksterrein. Petrus onderhield die toren, en Leendert verzorgde er natuurlijk de duiven.

Petronella moest in die periode koffie zetten en rondbrengen bij het kantoorpersoneel van de fabriek. Eén van die mannen was nog wel eens handtastelijk, en dat vond Petronella afschuwelijk. Truus heeft het koffie rondbrengen toen overgenomen en van haar bleef hij wel mooi af!

Petronella was altijd “heel erg schoon en netjes” in het huishouden, maar ook op zichzelf. Elke dag als het werk klaar was ging ze zich nog eens wassen en trok dan een goeie jurk aan. Ze praatte “Amersfoorts”, ze had het bijv. over suiker en botter i.p.v. suiker en boter. Truus vertelt dat zij op zondagochtend samen met Jan en Arie op de fiets wel eens naar Bilthoven reed om 5 taartjes te halen bij Top (“dat kon toen op zondagochtend!”) Ze laptten dan allemaal een dubbeltje. Petronella gaf precies op wat voor gebakje ze dan wilde krijgen. En Truus hoort het nu nog, hoe moeder een keer zei “dat het haar teuge viel”! Het ging toen om zo’n vierkant cakeje met marsepein eromheen, zelfs dat weet ze nog. Petrus was juist nogal slordig, nooit kwaad of chagrijnig (“geen enkel kind heeft ooit een klap gekregen”) en heel grappig. Hij moest regelmatig netjes voor de dag komen, maar vond het lastig om zijn das goed te strikken. Eén van de jongens moest dat dan doen, en daarna ging Petrus lekker overdreven staan poseren en vroeg: “En, hoe zie ik er nou uit?” Om Petronella te plagen hield hij in huis zijn pet wel eens op, of ging op bed liggen kreunen alsof hij ziek was, of hij klopte zonder dat zij het zag op de keukendeur, alsof er bezoek was, of hij nam een aanloop en sprong dan zo met zijn kont op de tafel!

Truus Tamboer—Windhouwer in Augustus 2008

En ze deden leuke dingen met zijn allen, bijv. lopend naar Zeist en dan met de open tram naar Austerlitz! Later gingen Petrus en Petronella ook wel eens met de trein op bezoek bij Bep in Amsterdam, en zelfs op vakantie naar Scheveningen.

Cor kon goed naaien, en als Truus op schoolreisje ging (“we gingen met de trein naar Arnhem: de dierentuin, het Open Luchtmuseum en de Bedriegertjes”) naaide zij voor Truus een nieuwe jurk. Lena Daalmeijer en Truus waren van jongs af aan vriendinnen, en ze deden alles samen. Ze zaten op de mandolineclub van Van Amerongen, en hadden muzikles in Utrecht in Vredenburg. Ook in de oorlog, Annie van Amerongen was er ook bij. Annie was toen voor dag en nacht in dienst bij een huis op de hoek van de Hertenaan, en van die mensen kreeg ze een keer distributiebonnen voor gebak. Truus kan de grote platte koek die ze er voor kochten nu bijna nog proeven.... Samen gingen ze ook naar gym in Soesterberg, en “op de zang” bij meester Wiersma waar de Van Amerongens ook in meezongen. Arie zat op de fanfare, en hij moest van Petrus elke dag oefenen, “want als je ergens aan begon moest je het ook goed doen”.

Als de fanfare speelde in de muziektent die toen op de hoek van de Pleineslaan en

de Dolderseweg stond, gingen alle jongens en meisjes hand in hand in een grote kring eromheen dansen. En als daar wat te beleven was, kwam haringboer Jansen altijd met zijn viskraam!

Opa en oma

Vanaf 1935 verhuisden Petrus en Petronella dus terug naar de Pleineslaan, nu naar nr. 13. Petronella vond het vreselijk. Kees van Bep was timmerman, en die heeft veel opgeknapt, zoals het toilet veranderd en een nieuw raam in de keuken geplaatst. Beneden in de kamer was een bedstee, die met een gordijntje er voor werd gebruikt als kledingkast ("moeder streek de boorden van vader en de jongens prachtig, die hingen daar op hangers in"), maar ook om de stofzuiger in op te bergen.

Opnieuw legde Petrus een moestuin aan met een brede strook snijbloemen erbij, en opnieuw maakte Petronella een siertuin aan de voorkant. (Na de oorlog heeft Petrus een keer een tent opgezet op het gazon aan de zijkant; die had hij van de Amerikanen gekregen. Daar is hij toen met de kleinkinderen op stro in gaan slapen!)

Op feestdagen kwam de hele familie bij elkaar bij opa en oma. Het boterde vaak niet tussen de dochters en de schoondochters, maar op dergelijke dagen kwam iedereen bij elkaar.

Met Oudjaar maakte ome Kees het oliebollenbeslag, en er werd zo'n dag veel gekaart.

Dochters Cor en Appie kwamen hier ook na hun trouwen veel bij Petronella over de vloer. Len was er in haar kindertijd daarom ook veel (in tegenstelling tot de andere kleindochters die ik sprak; hun moeders waren die schoondochters, en dat boterde minder.)

Len was gek op haar opa en oma. Ze ging wel eens mee als hij de huren ophaalde bij de huizen aan de Pleineslaan die van de fabriek waren. Dat deed hij dus elke week, en hij moest vaak nog eens extra langs gaan als er weer eens geen geld was. Ander werk had hij niet meer, dus opa had tijd om van alles met haar te doen. Ze gingen samen eikels en kastanjes zoeken, en hij haalde haar op van school. Opa fokte konijnen, die hielp ze verzorgen. Poes Miekeliën staat haar nog bij, en dat opa tabak pruimde!

Soms nam Petrus haar mee naar het voetbal, naar HVC in Amersfoort. Hij was altijd fan gebleven van de club uit zijn jeugd. Ook Petronella vond ze een schat van een oma. Het was in haar huis altijd zoete inval. Ze was behoorlijk druk met de was, met de tuin, met de oogst uit de tuin, en met sokken stoppen. Oma nam Len af en toe mee naar de kerk, in de zaal boven het kantoor op de zeepfabriek. Daar moest opa niks van hebben. Petrus en Petronella waren "rooien", en dat waren ze bij Len thuis ook. Maar af en toe ging oma dus toch naar een kerkdienst.

Na een intens en arbeidzaam leven overleden Petrus en Petronella 6 jaar na elkaar. Ze zijn op Het Stille Hofje begraven.

Remia[®]

altijd een feest!